

- Режим доступу http://elibrary.kubg.edu.ua/3961/2/T_Krotova_MK_Text.pdf.
9. Помаранська О.В., Славінська А.Л. Визначення автентичних ознак української свити для проектування жіночого демисезонного пальто / О.В. Помаранська, А.Л. Славінська // Вісник Хмельницького національного університету. – 2014. – Вип. 3. – С. 273-279.
10. Тканко З.О. Мода в Україні ХХ століття: монографія / З.О. Тканко. – Львів: АРТОС, 2015. – 236 с.

*Олена Гурова
(Кривий Ріг, Україна)*

ВИКЛАДАННЯ МИСТЕЦТВА ВИТИНАНКИ В СИСТЕМІ ПСМНЗ ЯК СКЛADOVA ПРОЦЕСУ ВІДРОДЖЕННЯ ТРАДИЦІЙ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДНОГО МИСТЕЦТВА ТА СТАНОВЛЕННЯ УКРАЇНСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО СТИЛЮ

У запропонованій статті узагальнюється досвід впровадження в навчально-виховний процес мистецтва витинанки на уроках предмета за вибором у системі ПСМНЗ з точки зору необхідності відродження традицій українського народного мистецтва та становлення українського національного стилю.

***Ключові слова:** дизайн-освіта, українська традиційна витинанка, відродження традицій українського народного мистецтва.*

The proposed article summarizes the experience of introducing the vocabulary in the educational process of the art of choice subjects in the system of out-of-school specialized arts educational institution in terms of the need to revive the traditions of Ukrainian folk art and the formation of the Ukrainian national style.

***Keywords:** design education, Ukrainian traditional whistling, revival of traditions of Ukrainian folk art.*

***Мета** статті – виявити роль декоративно-прикладного мистецтва (мистецтва витинанки зокрема) та етнодизайну, як споріднених напрямів художньої культури у формуванні естетичної культури учнівської молоді; проаналізувати авторську програму з предмета за вибором (Курс «Витинанка») для художніх шкіл, художніх відділень ПСМНЗ (шкіл естетичного виховання) з точки зору необхідності відродження традицій українського народного мистецтва та становлення українського національного стилю.*

Інтеграція сучасного українського мистецтва в світову систему культури, сучасні тенденції розвитку української дизайн-освіти передбачає вирішення актуальних проблем формування загальної естетичної культури в системі позашкільної спеціалізованої мистецької освіти України, виховання всебічно розвиненої творчої особистості на кращих зразках культурної спадщини українського народу. Останнім часом відбуваються позитивні зрушення в контексті відродження традицій українського народного мистецтва, зокрема мистецтва витинанки завдяки діяльності професійних художників, майстрів народного мистецтва, педагогів. У 2015 та 2017 роках у Кривому Розі на Всеукраїнському рівні відбулись I та II конкурси витинанки серед учнів ПСМНЗ, високі результати яких засвідчили, що мистецтво витинанки відроджується на рівні підростаючого покоління. Викладачі, як педагоги і водночас професійні художники, впроваджують в навчальний процес техніку витинанки. З метою обміну досвідом та відродження українських мистецьких традицій, піднесення мистецтва витинанки на якісно новий, більш високий рівень. Були проведені Всеукраїнський науково-методичний семінар з проблем розвитку початкової мистецької освіти (червень 2017 року). Ці важливі заходи є підґрунтям для пошуків українського національного стилю в дизайн-освіті учнівської молоді. Наукові праці, в яких визначалась важлива роль народної художньої творчості, належать

О.В. Духновичу, Я.А. Коменському, С.Ф. Русовій, В.О. Сухомлинському та іншим класикам педагогічної науки. Теоретичними дослідження народних витоків мистецтва витинанки займалися сучасні автори: Станкевич М.Є., Романцов С.В., Серих Л.В., Стрілець О.В. та інші. Мистецтво витинанки ще з ХІХ століття широко використовували в оформленні хатнього інтер'єру. В сучасному мистецтві воно має застосування також в оздобленні одягу, декоруванні тканини, оформленні книг, сценічному оформленні вистав, дизайні поліграфічної продукції (книжок, вітальних листівок, плакатів, екслібрисів), тощо. Останнім часом з'явилися вироби у вигляді об'ємної витинанки та писанки, оздоблені витинанкою.

Акцентуємо увагу на ролі ДУМ у становленні національної моделі дизайну. Слід зазначити, що ДУМ як окремий напрям художньої культури є генетичною основою виникнення етнічного дизайну. Декоративно-ужиткове мистецтво розглядається як частина пластичного мистецтва, що призначене для художнього оформлення навколишнього матеріального середовища, внесення до нього естетичних елементів, створення ідейно-образної основи. В сучасному мистецтві з'явилась споріднена мистецька галузь - етнодизайн, яка є трансформацією елементів національної культури, зокрема декоративно-ужиткового мистецтва (форм, орнаментів, колористики, традиційних технік тощо) у сучасні промислові вироби. Етнодизайн – це багатогранне поняття, що інтегрує художні, технічні, проектні, культурні, мистецькі, етнонаціональні ознаки. З іншого боку, етнодизайн – це своєрідна трансформація елементів національної культури, зокрема декоративно-ужиткового мистецтва, в сучасних промислових виробках, тобто в етнодизайні поєдналися традиційне декоративно-ужиткове мистецтво і сучасні промислові технології. Краса творів народного мистецтва, впливаючи на внутрішній світ майбутніх дизайнерів, збагачує чуттєво-емоційну сферу, формує естетичну культуру, пробуджує почуття прекрасного, виховує активне ставлення до естетичних явищ у дійсності і в мистецтві. Формування національної моделі дизайну на народних традиціях привело до створення оригінальних зразків мистецтва й дало змогу науковцям констатувати наявність «нового українського стилю», що виразно вказало на прагнення української творчої інтелігенції репрезентувати своєрідність художнього світовідчуття власного народу.

Вирішення важливого державного завдання – становлення українського національного стилю в мистецтві покладено на заклади культури та освіти різних рівнів. Сьогодні є нагальна потреба в узагальненні досвіду роботи педагогів в цьому напрямку; систематизації програмного матеріалу з метою опрацювання загальної концепції викладання мистецтва витинанки в закладах початкової мистецької освіти України. Пропонуємо аналіз авторської програми, мета якої – формування базових знань, умінь, навичок учнів засобами декоративно-ужиткового мистецтва, зокрема мистецтва витинанки. Основними завданнями курсу є реалізація компетентнісного підходу в навчально-виховному процесі, зокрема: пізнавальної, практичної, творчої, комунікативної, соціальної компетентності. В розділі «Зміст навчального матеріалу» сформульовані основні вимоги до знань і практичних умінь учнів наприкінці вивчення курсу; теоретичні засади; орієнтовна послідовність виконання практичних завдань; розроблено орієнтовний тематичний план та орієнтовний перелік творчих практичних завдань із зазначенням мети для кожної теми. Складовою частиною програми є ілюстрований робочий план у вигляді таблиці із зазначенням змісту навчального матеріалу, орієнтовної кількості годин на виконання практичних завдань а також мети, якої слід досягти в результаті вивчення кожної теми; в додатках надається ілюстративний матеріал по кожній темі, кожному завданню.

Зміст навчального матеріалу програми ґрунтується на досвіді роботи з учнями 7-13 років в техніці витинанки, розрахований на шестирічний курс навчання. Вивчення курсу «Витинанка» передбачає ознайомлення з історією виникнення, розвитку української витинанки, застосуванням її в побуті та мистецтві; особливостями

стилістичної мови у порівнянні з витинанками інших народів; з символікою, орнаментикою, традиційними народними мотивами української витинанки; творчістю провідних художників та майстрів народного мистецтва, які працюють в цій техніці; типологією витинанок за художніми та технологічними особливостями; технікою виконання витинанки. В молодших класах учні знайомляться із правилами техніки безпеки, опановують техніку виконання, вивчають різні види витинанок. Ці знання вони в подальшому використовують для створення тематичних сюжетних композицій за власним творчим задумом. Навчальний матеріал програми побудований по принципу науковості, доступності, з урахуванням вікових та індивідуальних особливостей учнів [4,]. Поступовий перехід від простих завдань до більш складних дозволяє дітям адаптуватись до специфічних прийомів роботи у витинанці, особливого способу абстрактного мислення, допомагає учням досягти основної мети – лаконічності, високого ступеню стилізації та узагальнення зображуваних мотивів та подій. Спонтанність виконання простих операцій під час витинання сніжинок, серветок, книжкових закладок надає учням впевненості в своїх силах, дозволяє розвинути дрібну моторику, формує позитивне ставлення до процесу витинання та психологічну готовність переходити до виконання більш складних завдань та створення витинанок за власним творчим задумом. Разом з тим відбувається знайомство учнів з принципами побудови симетричних зображень. У програмі передбачені також завдання по виконанню асиметричних зображень та асиметричної побудови композиції. Традиції українського народного мистецтва висвітлюються під час вивчення багатьох тем: «Дерево життя», «Птахи», «Квіти», «Візерунок в квадраті, колі». Під час виконання практичних завдань ставиться на меті дотримання композиційних законів, стилістичної єдності, цілісності композиції; гармонійне поєднання кольорів. Важливим аспектом написання програми є урахування регіональних особливостей розвитку декоративно-ужиткового мистецтва. В програмі передбачається знайомство з особливостями Петриківської витинанки, яка славиться в усьому світі; а також з українською традиційною технікою вириванки; є тема «Єдність символів ДУМ» (завдання «Витинанка-писанка»), яка відображає спільну символіку витинанки з унікальним українським традиційним мистецтвом писанкарства. Після того, як учні набули достатнього рівня знань, умінь та навичок в образотворчому мистецтві та познайомились з різними видами витинанки починається процес створення ними сюжетних композицій за власним творчим задумом з використанням вивчених засобів виразності відповідно обраному виду витинанки. Така послідовність викладення програмного матеріалу обумовлена принципами систематичності й послідовності, свідомості і активності, зв'язку теорії з практикою [4, 55]. Особливу роль у цьому відіграють знання учнів про симетрію та асиметрію; статику, динаміку; ритми; зорову вагу та рівновагу в композиції; навички стилізації зображень; володіння технічними прийомами витинанки; творчий підхід до виконання завдання. Вивчення курсу надає перевагу традиційній витинанці, але в разі використання учнями авторської техніки ставиться на меті досягнення високого ступеню стилізації, лаконічності та узагальнення, щоби в композиції домінували якості, найбільш наближені до традиційного мистецтва витинанки.

Основною метою курсу «Витинанка» є також виховна робота серед учнів: виховання почуття патріотизму, поваги до української літературної спадщини та фольклору, культурних традицій українського народу. Цьому сприяють виконання сюжетних композицій за мотивами українських літературних творів; народних казок, пісень; Шевченківську тематику; розкриття тематики українських народних традиційних свят (Різдва, Великодня, свята Івана Купала).

Особливістю програми є те, що в ній містяться додатки, в яких всі теми та завдання проілюстровані творчими роботами учнів. На першій сторінці додатків по кожній темі надаються приклади витинанок у виконанні професійних художників,

майстрів народного мистецтва, решта – фотографії творчих робіт учнів, виконаних в різні роки протягом навчання декількох випусків. Таким чином, навчальний матеріал запропонованої програми узагальнений, опрацьований з учнями та впроваджений в навчально-виховний процес. Отримані результати можна аналізувати, порівнювати з досвідом роботи інших викладачів, використовувати для подальшого удосконалення програмного матеріалу та опрацювання загальної концепції викладання мистецтва витинанки в ПСМНЗ України. Конкретний досвід роботи з учнями в техніці витинанки, який взятий за основу написання запропонованої програми показує, що вивчення мистецтва витинанки викликає в учнів великий пізнавальний інтерес, бажання бути причетними до процесу відродження цього виду ДУМ; сприяє формуванню загальної естетичної культури, всебічно розвиненої творчої особистості з високими моральними та духовними якостями; розвитку творчих здібностей учнів, свідомої громадянської позиції а також вихованню шанобливого ставлення до історичного минулого українського народу, його традицій, культурної спадщини; викликає бажання зберегти та відродити національні традиції мистецтва витинанки.

Висновки. Отже, впровадження мистецтва витинанки в структуру навчально-виховного процесу ПСМНЗ є одним із засобів підвищення ефективності дизайн-освіти, створює сприятливі умови для становлення сучасного українського національного стилю. Етнодизайн як засіб формування проектної художньо-естетичної культури, національної самосвідомості учнівської молоді, має стати складовою їхньої професійної підготовки. Саме етнодизайн у змісті освіти та етнодизайнерська діяльність, як засіб творчого художнього розвитку учнів дозволить вирішувати актуальні проблеми формування естетичної культури особистості.

ЛІТЕРАТУРА

1. Антонович Є.А. Декоративно-прикладне мистецтво / Є.А. Антонович, Р.В. Захарчук-Чухрай, М.Є. Станкевич. – Львів: Світ, 1993. – 272 с.
2. Босий О.Г. Міф. Символ. Орнамент. Методичний посібник – м. Вінниця: ФОП Данилюк В.Г., 2011. – 120 с.
3. Зяткіна І.А. Дивовижне мереживо витинанки: навчально-методичний посібник / І.А. Зяткіна. – Тернопіль: Мандрівець, 2013. – 96 с.
4. Пермяков О.А. Педагогіка: навчальний посібник / О.А. Пермяков, В.В. Морозов. – 2-ге видання, виправлене і доповнене – К.: Знання, 2010. – 171 с.
5. Станкевич М.Є. Українські витинанки. / Станкевич М.Є. – К.: Наукова думка, 1986. – 124 с.
6. Українська витинанка. Альбом-каталог Всеукраїнської виставки. – К.: Народні джерела, 2013. – 112 с.: іл.

*Алла Руденченко
(Київ, Україна)*

ЕМПІРИЧНИЙ ДОСВІД ДИЗАЙН-ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Поодинокі свідчення появи в Україні діяльності, яку в світі прийнято називати дизайнерською, зафіксовані у працях, що вийшли друком у найпотужнішому в Україні промисловому районі кінця ХІХ - початку ХХ ст. – так званому, Південному (за тодішньою імперською назвою), а по суті Східному – з огляду на територіальні межі України.

З урахуванням проблеми дослідження проаналізовано значну кількість теоретичних джерел, присвячених історичним, теоретичним і прикладним питанням українського народного декоративно-прикладного мистецтва і сучасного етнодизайну. Зокрема, розглянуто наукові праці Є. Антоновича, Л. Данченко, Л. Жоголь, П. Жолтовського, А. Жук, Я. Запаса, Р. Захарчук-Чугай, Т. Кари-Васильєвої, Т. Косміної, Ю. Лащук, К. Матейко, В. Могилевського, О. Найдена, О. Ноги, Б. Тимківа, В. Самойловича, М. Селівачова, М. Станкевича, В. Титаренко, О. Федорука,